

סימן כ"ו

בריון חציצה לתפילין לכסות בה כתובת קעקע שתי וערב בזרוע.

שאלה: מדרכם של הרוצחים הארורים ימ"ש הית להוביל את היהודים שהיו נתפשים לעבודת הכפיה, באישון לילה לפני עלות השחר לעבודת הכפיה כך שלא היתה להם האפשרות להניח תפילין לפני לכתם לעבודה (ועי' בספרי דברי אפרים בקונטרס עמק הבכא שאלה ב' מש"כ בזה איך שינהגו בנוגע להנחת תפילין), ובמשך כל היום היו מעבידים אותם בעבודת פרך עד שעה מאוחרת בלילה.

והנה היו בין עובדי הכפיה כאלה שאזרו עוז להניח תפילין בהחבא בעת הליכתם לעבודה תיכף משהאיר היום, אולם קרח המקרה שהגרמנים תפסו את אחד מהעובדים כשהוא מניח תפילין בעת הליכתו ולאחר שעינוהו בכל מיני עינויים לא נתקררה דעתם עד שחרטו על ידו השמאלית בקיבורת מקום התפילין שתי וערב כך שאי אפשר היה לו לגלות את ידו לשם הנחת תפילין מבלי שיראו הרואים את אות הקלון הזה שהזדים הארורים חרטו על בשרו, ונשאלתי אם מותר לו לשים רטיה על אות קלון זה ולהניח תפילין על גבי הרטיה כדי שיחשכו הרואים שיש לו מכה על הקיבורת במקום הנחת התפילין, האם יש בזה משום חציצה או שאין לחוש לזה.

תשובה: במס' ערכין דף ג' ע"ב גרסינן, הכל חייבין בתפילין כהנים ליום וישראלים פשיטא כהנים איצטריך ליה סד"א הואיל וכתב וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך כל דאיתיה במצוה דיד איתיה במצוה דראש והני כהנים הואיל וליתנהו במצוה דיד דכתיב ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין בשרו אימא במצוה דראש נמי לא ליחייבו קמ"ל

שאלות ותשובות ממעמקים

קמז

דלא מעכבי אהדדי כדתנן תפלה של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד, **ופירש ברש"י** ז"ל שלא יהא דבר חוצץ בין בגדי כהונה לבשרו ותפילין על בשרו **בעינן** תחת בגדיו בקיבורת אצל הכתף כדאמר במנחות בהקומץ רבה דתחת בגדיו בעינן דכתיב **והיה לך לאות ולא לאחרים לאות** עכ"ל, וכן פירש רש"י במגילה דף כ"ד ע"ב גבי הא דתנן ציפן זהב ונתנן על בית אונקלי שלו הרי זה דרך החיצונים ופירש רש"י ז"ל, על בית אונקלי על בית יד לבושו מבחוץ, הרי זה דרך חיצונים, בני אדם ההולכים אחרי דעתם חוץ מדעת חכמים דבעינן לך לאות ולא לאחרים לאות, וכן פירשו התוס' בערכין שם ד"ה שלא וז"ל שלא יהא דבר חוצץ בין בגדי כהונה לבשרו ותפילין על בשרו בעינן דכתיב והיה לך לאות ולא לאחרים לאות, עיי"ש. ומשמע מדבריהם דמשום חציצה לא איכפת לן אם הבגד מפסיק בין בשרו לתפילין רק כל עיקר האיסור הוא משום דכתיב והיה לך לאות דבעינן שיהא לך לאות ולא לאחרים לאות ולכך אסור להניח את התפילין על באופן שיהיו מגולים ולא מכוסים.

אולם הרא"ש סבירא ליה דמה דאסור להניח תפילין על גבי הבגד הוא משום חציצה ולא משום והיה לך לאות ולא לאחרים לאות, וכמו דאיתא בתשובות הרא"ש כלל ג' סי' ד' דחציצה פוסלת בתפילין משום דכתיב **לאות על ירך** שלא יהא דבר חוצץ בין התפילין לידו כדדרשינן בזבחים דף י"ט ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבשרו, ומשמע מדבריו דכל עיקר האיסור הוא משום חציצה.

ובשו"ת עונג יו"ט או"ח סי' ח' כתב וז"ל, **ולא זכיתי להבין דברי הרא"ש** ז"ל דלא מצינו דחציצה פוסלת אלא היכא דכתיב בשרו כמו גבי טבילה דכתיב את בשרו במים או בגדי כהונה דכתיב ילבש על בשרו אבל גבי תפילין דכתיב יד אין חציצה פוסלת, והרי גבי חליצה דכתב מעל רגלו ולא פסלינן אלא מעל דמעל אבל חציצה אינה פוסלת דהא מיבעיא לן ביבמות דף ק"ב שני מנעלים זה על גב זה מהו דפריך אלימא דשלפתיה לעילאי וקאי תתאי מעל אמר רחמנא ולא מעל דמעל אלמא דאע"ג דכתיב מעל רגלו אפילו הכי לא מיפסל מטעם חציצה אלא משום דהוי מעל דמעל, והמרדכי שכתב דנהגו לרחוץ הרגל שלא יהא טיט דבוק ברגליו הביאו בשו"ע אה"ע

סימן קס"ט כתב שם הגר"א דהוי רק חומרא בעלמא אבל מדינא אין צריך עיי"ש, וע"כ דכיון דלא כתיב בשרו אין חציצה פוסלת.

ועוד קשה טובא דהא בובחים י"ט מיבעי לן תפילין מהו שיחוצו בבגדי כהונה אליבא דמ"ד לילה לאו זמן תפילין הוא לא תבעי לך כיון דלילה חייצי יום נמי חייצי כי תבעיא לך למ"ד לילה זמן תפילין מאי מצוה דגופיה חייץ או לא חייץ עכ"ל הגמרא, ואם נימא דבתפילין פוסלת חציצה ובעינן שלא יהא דבר חוצץ בין תפילין לבשרו איך אפשר לומר דתפילין לא חייצי בין בשרו לבגדי כהונה והא בבגדי כהונה ודאי דפוסלת חציצה דכתיב בהו ילבש על בשרו ואם מניח תפילין תחת בגדי כהונה אם אתה אומר דהתפילין בעינן שיהא על בשרו א"כ ממילא הא אין הבגדי כהונה על בשרו ואיך אפשר לומר שיחשב בשניהם כאילו מונחים על בשרו, ובשלמא אם בתפילין אין חציצה פוסלת אתי שפיר הא דבעי למימר דתפילין לא חייצי ובמה שלובש הבגדי כהונה על התפילין דומה כאילו לובשם על בשרו דמצוה דגופו כגופו דמי, אבל אם תפילין יש בהם תנאי שיהיו דבוקים בבשרו ולא יחוצץ ביניהם שום דבר א"כ ודאי דהוי חציצה לגבי בגדי כהונה וא"כ לכאורה מוכח מזה דאין חציצה פוסלת בתפילין של יד ע"כ דברי העויו"ט, ועי' מה שכתב השאגת ארי' בסי' ל"ו בביאור דברי הסוגיות דזבחים וערכין הנ"ל.

ובשו"ע או"ח סימן כ"ז סעי' ה' כתב: אדם שהוא עלול לנזילות ואם יצטרך להניח תפילה של ראש על בשרו לא יניחם כלל יש להתיר לו להניח תפילה של ראש על הכובע דק הסמוך לראש ויכסה מפני הרואים והוסיף על זה הרמ"א והמניחים בדרך זה לא יברך על של ראש רק יברך על של יד להניח.

וכתב על זה המג"א בס"ק ו', עי' בב"י דכולם נקטו של ראש דוקא אבל אם יש לו מכה ביד אסור להניח על הבגד משום לך לאות ולא לאחרים לאות כמש"כ סו"ס זה כנ"ל דלא כהב"ח, ומהאי טעמא נראה דמותר להניחו על הסמרטוטין שע"ג המכה אם לא סגי בלא"ה דהא לבוש בגד אחר ע"ג, והא דלא הניחו הכהנים תפילין על הכתונת היינו משום דלא היו רשאים ללבוש בגד אחר ע"ג עכ"ל.

ונראה מדברי המג"א שהוא ס"ל דחציצה אינה פוסלת בתפילין ומשום הכי מותר להניח תפילין על גבי הסמרטוטין המונחים על גבי המכה והא דלא הניחו הבהנים תפילין על הבגדי כהונה לאו משום איסור חציצה הוא דהוי אלא משום דבעינן שהתפילין של יד יהיו מכוסים משום לך לאות ולא לאחרים לאות ואם יניח התפילין על הכתונת הרי יהיו התפילין מגולים ולשים בגד אחר עליהם. אי אפשר משום יתור בגדים, ועי' מש"כ במחצית השקל ובפמ"ג שם.

אולם דעת הב"ח היא שמטעם חציצה אסור שיהיה שום הפסק בין בשרו **והתפילין עיי"ש בדבריו בסי' כ"ז שהביא דברי הר"ן והריב"ש** שכתבו שלא יהא דבר חוצץ בין תפילין ליד וכן היא גם דעת הלבוש שכתב בסי' כ"ז ס"ד דקפידא דחציצה אינה ברצועות ומיהו מקפידין גם במה ששייך לקשירה בין בראש בין ביד אבל על הקיבורת בודאי יש חציצה, וכן משמע ממה שכתב הרשב"א בתשובותיו סי' תתכ"ז עיי"ש.

וראיתי להחיד"א בברכ"י סי' כ"ז סק"א שהביא מש"כ המל"מ בפ"ב מה' יוהכ"פ גבי ירד וטבל עלה ונסתפג דמה שהיה הכה"ג מסתפג זהו מפני המים דלא גרע מרוח דבעי רבא בזבחים דף י"ט ע"א אי חייץ משום דעל בשרו בעינן וליכא, וכתב הברכ"י דלפי זה ה"נ בתפילין לפי שיטת הרא"ש דס"ל דכבגדי כהונה דמו ובעינן על בשרו ממש אם כן אפילו מים חוצצין.

אולם בפ"ת יו"ד סי' קצ"ח ס"ק כ"ב הביא בשם תשובת פני אריה שהעלה, דאבק דק (פודרא) העשוי לנוי אינו חוצץ לתפילין שכל לנאותו אינו חוצץ, וזהו שלא כדברי הברכ"י שהעלה דאפילו אויר פוסל כמו בכבגדי כהונה אם כן על אחת כמה וכמה שדבר העשוי לנוי יפסול דהוי עכ"פ כאויר, ברם החיד"א עצמו הרגיש בזה שהדבריו הם שלא כדברי הפני אריה, עי' מה שכתב בספרו עבודת הקודש (קשר גודל ס"ס ג') וז"ל בשו"ת פני אריה סי' ו' כתב דאבק לבן שמפורין כיון שהוא לנוי אינו חוצץ, ואני אמרתי דיש להשיב ממש"כ בברכ"י סי' כ"ז שאפילו דבר שאינו חוצץ יש להקפיד דבעינן על בשרו ממש כבגדי כהונה עיי"ש.

עי' במשנה ברורה סי' כ"ז ס"ק ט"ז שכתב בשם אחרונים שאם יש לו מכה במקום הקשר שסביב ידו מותר להניח היקף הקשר ע"ג

התחבושת „ולברך“ רק שיזהר לכסות למעלה לקיים לך לאות ולא לאחרים לאות והיינו דוקא ברצועות משא"כ בקציצה ממש עי"ש.

וגם בערוך השולחן ראיתי שהעלה כן עיין מה שכתב בסימן כ"ז ס"ק י"ג וז"ל: ולכן תמיהני על מי שרוצה להקל בשל יד כשיש לו מכה על הקיבורת ומונחים סמרטוטים על המכה שיכול להניחו עליהם מטעם דבזה לא שייך ולא לאחרים לאות כיון שהוא לבוש בגד אחר על גביו (וזהי דעת המג"א בס"ק ו'), דזהו לטעם של רש"י ומה"ט מסתפק הרשב"א בשל ראש אבל אגן קיל"ן כהרא"ש שלא יהא דבר חוצץ בין התפילין לידו ודאי שאסור עכ"ל.

תבוא לדינא, מאחר שנחלקו בזה עמודי עולם אי בתפילין פוסלת חציצה או לא לכן נראה לי, מכיון שחסידים ואנשי מעשה נוהגים להניח את התפילין בבית וללכת כך בפארם לבית הכנסת ולבית המדרש, לזאת גם בנידון דידן יש לנו להורות לעשות כן, היינו שיניח את התפילין בביתו לפני לכתו לבית הכנסת להתפלל, ובביתו הרי אין לו להתביש בגלל זה שאות קלון של שתי וערב חקוק על קיבורת ידו שהרי אין זר לא תשורנו שם, וכן לאחר שיגמור את תפילתו יכול הוא אפילו לסלק בבית המדרש את התפילה של ראש ולכשיבוא לביתו יסלק את התפילה של יד.

אולם אם קשה לו לעשות כדבר הזה נראה לי שיש להתירו להניח תפילין של יד על שרוול חלוקו הדק, דיכולים אנו לסמוך על הני אשלי ברבני המתירין להניח את התפילין על גבי סמרטוטין שיש לו על גבי מכתו ואינם חוששים בתפילין לחציצה, אבל בכל זאת יניח על ידו בלי ברכה וכשיניח על הראש יברך שתים, ועי' מש"כ באו"ח סי' כ"ו בהגהת מהרש"ם.

כן נראה לי לדינא בגלל הדוחק הגדול שיש בדבר, וד' יראה בעני עמו ויקיים. בנו מה שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.